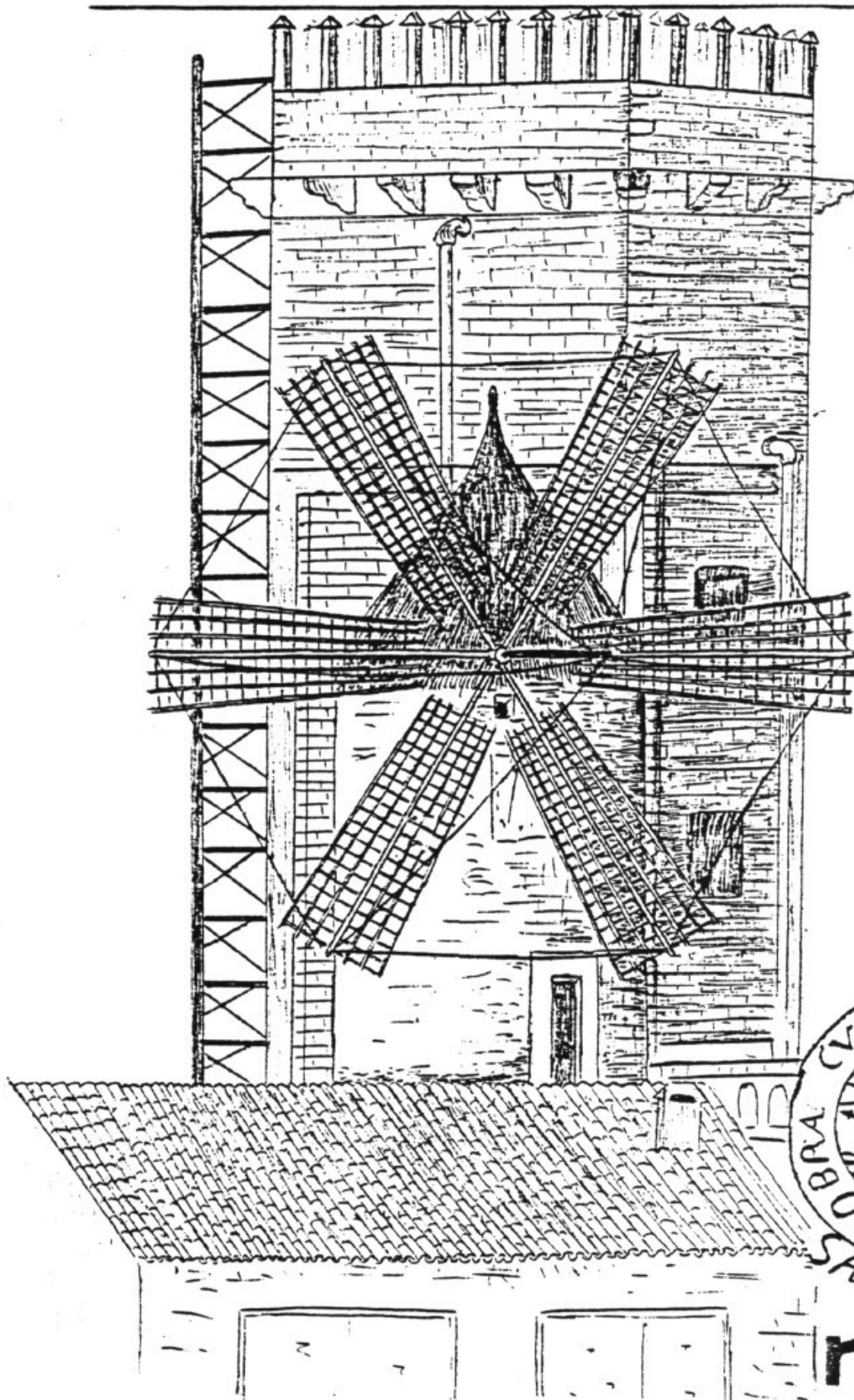

mel i sucre

nº 22

MEL I SUCRE, num 22 Abril
1.982. Butlletí informatiu de
l'Obra Cultural Balear a Sant
Joan, per als socis.

PORTADA - Molí d'En Martí Gran,
visió globalitzada.
Tothom que vulgui col.laborar
que faci de veure algú de l'e-
quip de treball.

Local social - C- Nou - 6

Tirada actual - 80 exemplars

EN AQUESTA REVISTA HI TROBAREU:

- Editorial, una visió crítica de les construccions que tenim al voltant del poble.
- Notícies locals, sobre el que succeeix al nostre poble
- Assaig, estudi retrospectiu - prospectiu dels medis de transport social, sobretot la bicicleta, per Xavier Moratinos Jaume.
- Bases per a un estudi de les eines de l'horta mallorquines, per Biel Massot i Muntaner.
- Sa vergonya que no és meva, breu explicació de la panoràmica urbanística de Sant Joan, per Amador Bauçà.
- Aquest mes fa...., ressenya del que passà a Sant Joan fa una sèrie d'anys, per Miquel Gaià Mates.
- "Ofrena de flors", poema ple de colorit i de bones olors amb el que Na Bàrbara Mates guanyà el primer premi local del certàmen de poesia, VERGE DE CONSOLACIO d'enguany.
- Conscienciació ciutadana sobre la toponímia tradicional, informe signat per un caramull de noms.
- En M.C.J. ens dóna una visió apocalíptica de l'urbanisme del poble de Sant Joan.
- Bestiari, es cabrum, bestiar orat i incontrolat, per Joan Moratinos, Joan Morey, Pep Roig i altres.
- Apunts de flora, les orquídiess, per Pep Roig Bauçà.

EDITORIAL

De cop i volta, a Sant Joan li ha sortit un bony al cap damunt del poble, devora el " Molí d'En Martí Gran ".

Una torre disforja, de base quadrada i un munt de metres d'altura, desde fa uns mesos destroça l'indret més característic del poble, com a fent befa del vell i esvelt molí que fins ara dominava el panorama de Sant Joan.

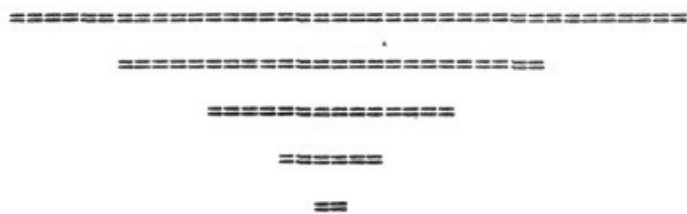
En aquesta Mallorca nostra, els desgavells urbanístics, provocats per l'especulació, la manca de visió política, l'horterisme i la vulgaritat, han assolit característiques d'apoteosi. A pocs indrets del món, un poble ha tolerat impunement que interessos del més pur estil colonial destrossin la morfologia de la terra i hipotequin el seu futur. Però a Mallorca tot és diferent. Pareix que se proven a veure qui fa el desbarat més gros.

El més curiós és, però, que malgrat el grau de sensibilització popular respecte a la naturalesa i a la planificació econòmica, la política de l'administració, és exactament la que es va seguir als anys 60 i 70: donar carta blanca a qualsevol especulació, permetre els atemptats urbanístics més escandalosos, donar suport a la misèria moral i imaginativa.

Perquè la construcció d'aquesta torre ha comptat amb totes les bendicions i permisos del nostre ajuntament, que per lo vist li importa molt poc la conservació del patrimoni arquitectònic i paisagístic de Sant Joan.

Quan, en una situació de normalitat, les autoritats locals haurien d'esser les qui fent ús del seny i sentit comú, respectessin i fessin respectar essencials normes de salvaguarda i conservació del nostre poble, resulta que el perill de contravenció està en el propi Ajuntament.

L'època del nefast " desenvolupisme " periclitat als anys 70 a tota Mallorca, a Sant Joan tot just acaba de començar.

-- Fa més d'un any que l'O.C.B. envià a l'Ajuntament un estudi sobre el canvi de nom dels carrers i places del poble. El consistori amb aquest temps (més que prudencial) no s'ha dignat en fer cap tipus de declaració i manifestació al respecte.

-- Desitjam que la nova xarxa de llums públic es completi d'una vegada, ja que de cada 2 per 3 vespres hi ha un estol de barris sense llum.

-- Amb els doblers que l'ajuntament gasta en vidres per la farola, es podria invertir en posar d'una vegada el tantes vegades esmentat pedrís que la rodetgi (o en llevar la farola)

-- Fa unes setmanes va tenir lloc el congrés d'U.C.D. per elecció de la nova junta directiva local. Va sortir elegit com a nou president en Sebastià Florit. En horabona.

-- Dia 4 del mes en roda la Coral de Sant Joan i la Coral Murta de Ciutat donaren un concert a l'Església parroquial que recreà els oïdes dels presents. Un sol regidor present a l'auditori.

-- Malgrat el temps de crisi moral que pateix la societat moderna, la Sang va sortir pels carrers de la nostra vila el dijous sant, al compàs de la música sacra, típica de la Setmana Santa

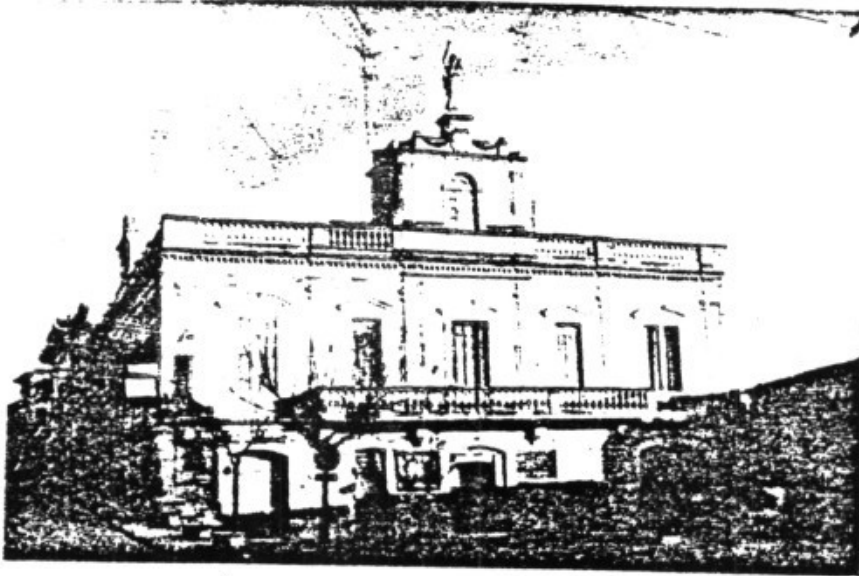
-- Un costum que no passa, la dels quintos del nostre poble, que com cada any en fan de les seves. Entre les més importants cal destacar: encalçades i corregudes, aigua, ous, presa del pi, gent fora calçons, trastos enmig de la plaça,.... Cantaren panades el dilluns de Pasqua.

-- El local del "cine" pareix que passarà a ésser propietat de l'ajuntament, que hi vol fer un lloc d'esplai per la gent de la tercera edat de la vila.

-- Durant el més de Març i abril fins l'hora de redactar aquestes retxes, a Sant Joan ha caigut 118,4mm d'aigua. No ha estat suficient per fer rajar síquies i torrents.

-- Dia 17 dels corrents, al saló de l'Ajuntament, tingué lloc una projecció de d'una pel.lícula referent a festes del poble.

-- La Plaça Nova encara continua amb aquest rètol, L' Ajuntament no se deu haver temut.

-- Dia 25 d'Abril tingué lloc la Trobada de Corals, que es celebrar a Inca a l'església de Santa Maria la Major a on hi acudí entre moltes d'altres la Coral de Sant Joan.

-Els al.lots de 7é i 8é de l'escola de Sant Joan anaren a una excursió de fi de curs per Barcelona, Saragossa (Monestir de Pedra) i Andorra.

-- Dia 25 d'abril pel circuit del Revellar hi va haver un trial per motos.

-- La Penya Motorista de Sant Joan organitza una excursió a Lourdes.

-- Pel barri de la Plaça, dia 21 i 22 d'Abril, les faroles noves dels carrers varen esser provades i il.luminaren tètricament la tranquil nit primaveral.

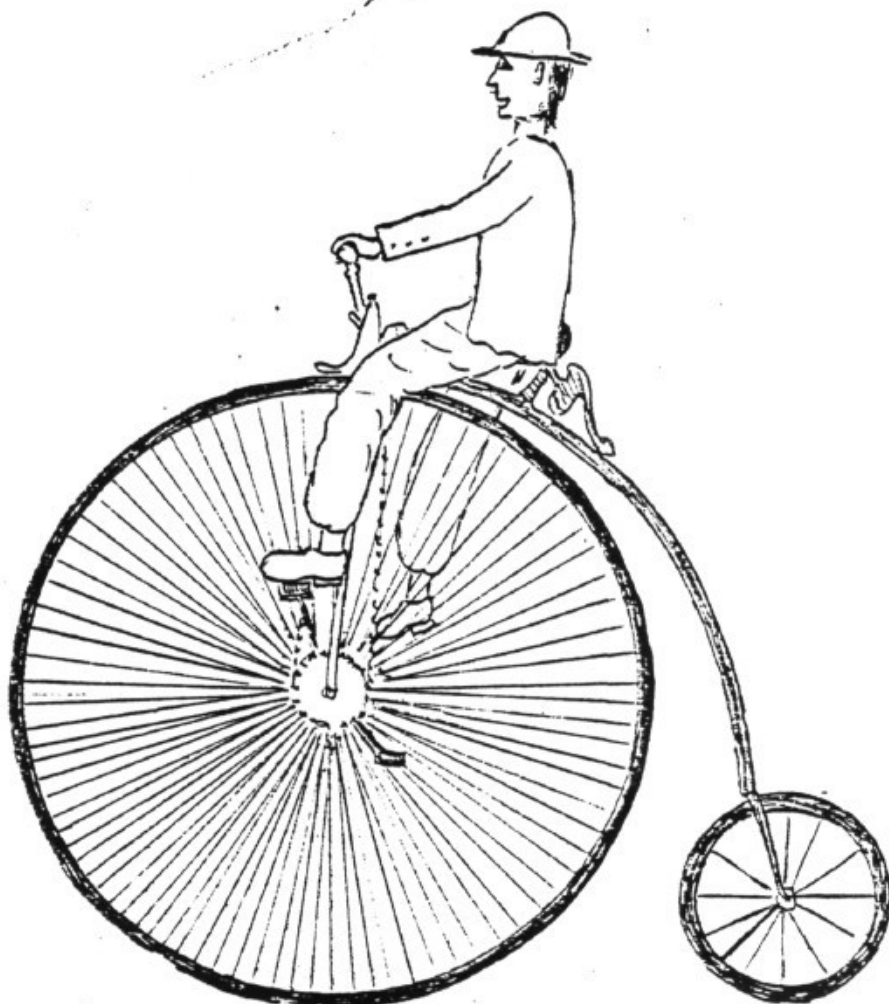
A S S A I G

Es de veure com canvien els temps. Abans, pels anys 60-70 ningú hauria dit que les bicicletes tornarien ressurgir d'una manera com és ara.

Amb l'arribada dels cotxes al poble (a la massa) ja pareixia que s'havia acabat per a sempre això d'anar amb bicicleta, que això de fer esforç ja estava passat de moda, que un litre de petroli ens podia transportar allà on fos.

I malgrat això, ha canviat, o van canviant aquestes idees. Basta anar a Ciutat per comprovar que els bicicleters cada cop són més abundosos; ja hi ha ciutadans que tenen carrils especials per anar en bicicleta, ja s'estan denunciant els perills que corren degut al poc mirament i sentit de superioritat dels automobilistes, etc. etc.

En poques paraules, que no està tan arraconat com semblava aquest simple artilugi, sinó que es va cap a una progressiva renaixença i modernització (pensem en els excel.lents models que han sortit al comerç, que ja "quasi corren" fora remar).

I és que la bicicleta ofereix uns avantatges que mai no oferirà cap artilugi de la nova tècnica, per sofisticat que sigui. En primer lloc, per la seva senzillesa: una bicicleta és una màquina tan senzilla com perfecta. No gasta ni contamina, és de fàcil aparcament (avui en dia tan difícil), és ràpida per a distàncies curtes, a més d'obligar a fer exercici, cada vegada més absent dins la vida moderna i a la vegada convenient per als sedentaris cossos humans.

També la bicicleta permet una percepció molt més gran del medi; és molt distinta una excursió o passeig amb cotxe o amb bicicleta; és clar que amb cotxe passes i passes i no te fixes més que en les gasolineres, mentres que en bicicleta pots conèixer bé per allà a on passes.

La bicicleta, combinada amb uns eficients transports públics per a distàncies llargues podrien arribar a ser els transports del futur.

francesc x. moratinos jaume

TRAVALENGÜES

Una figuera bordissotenca,
qui serà que la desbordissotencarà?

- Jo la desbordissotencaré
perquè desbordissotencar jo sé.

Voleu que vos mostr una cançó,
que està feta dins Eivissa ?:

- Una post llenegadissa
amb un llenegadissador.

- Ram usat, sac arnat, suro amb ham
- Dins cap cap cap lo que cap dins aquest cap.
- Què te creus, què te crec ?
- Pujar fa suar i qui no ho cregui que ho vagi a cercar
- Cards verds taquen, secs piquen
- Plou poc, però que lo que plou, plou prou.
- Si no poses sal an es frit serà fat
- Rellamps que rellampagueja.

POPULARS

BASES PER A UN ESTUDI DE LES EINES D'HORTA MALLORQUINES

Per Biel Massot i Muntaner

- Broca.- És una eina en forma de fulla, generalment d'os, un poc cóncava, juntada a un mànec que per la part contrària sol tenir-hi una fulla de ganivet.

Serveix per a separar l'escorça del tronc de l'arbre i posar la muda de l'empelt. G-2-3-4

- Càvec.- Espècie d'aixada que té la fulla ampla a la part anterior i estreta a la posterior, de manera que resulta de forma trapezial o triangular.

El gros i serveix per a fer solcs, omplir senalles, etc.

El petit serveix per a cavar, especialment faves. A-2-4

- Caveguell.- De forma parescuda a un càvec, però amb la fulla més estreta amb ales molt petites o sense.

És de mànec més curt que el càvec i es pot manejar amb una sola mà.

Serveix per a cavar.

- Caveguet.- Espècie de càvec de fulla estreta i curta. Seria una variant de caveguell.

Serveix per a llevar herbes i entrecavar.

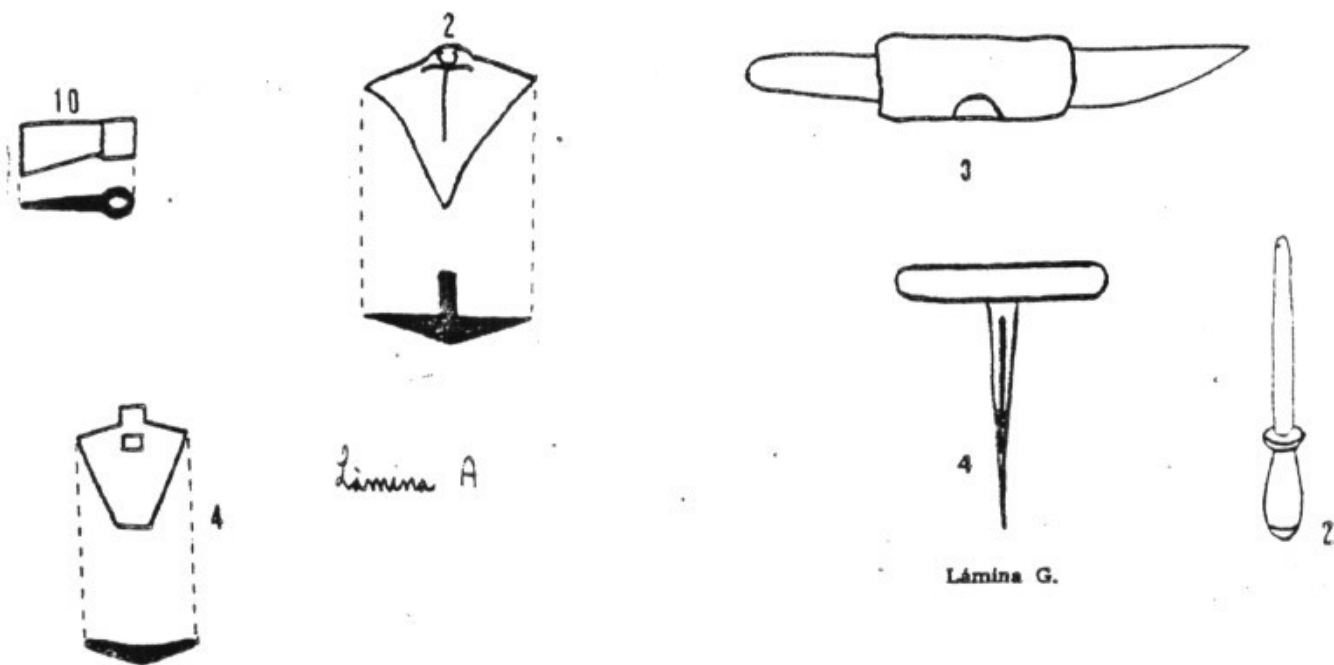
- Dalla o faucella.- Consisteix en una fulla d'acer generalment corbada, de quatre o cinc pams de llarga, posada al cap d'un mànec més llarg que s'agafa amb les dues mans.

Serveix per a segar sense que el segador s'hagi d'acotar.

- Destral.- Consisteix en una fulla vertical tallant i un mànec de fusta. Serveix per a tallar llenya, podar, etc. A-10

- Escala.- Està formada per dos pals llarguers on van encaixats transversalment els travessers que formen els escalons. Els llarguers s'ajunten a la part superior formant angle agut, i amb ells el pal que serveix per a aguantar l'escala, com si fos de tisores. El travesser superior s'allarga, arquejat, més enfora del llarguer dret, formant un ganxo, per a penjar el paner dins el qual es col·loca la fruita que es va recollint.

S'empra per a recollir fruita i podar.

S A V E R G O N Y A Q U E N O E S M E V A

Molt sovint m'alegrava, orgullós, de mostrar es poble als meus amics externs. Un poble pel que no pareixia haver passat es temps, al qual es progrés no l'havia afectat urbanísticament. Tenia es mateix encant que hi podiem veure a ses fotos d'anys enrera.

Però es temps han canviat, i sa gent només entén es progrés en funció des seus interessos econòmics, oblidant es canvis culturals que comporta. Uns interessos privats han deteriorat s'estètica des nostre poble, tot un símbol. Que hi vendrà darrera ?. Quan es futur el tenen es pedacers i es venedors d'aigua, poca cosa hi podem fer.

Ara només sent vergonya pels qui no en tenen, si bé esper des futur una cosa millor. No sou vosaltres de sa meva opinió ?

Amador Bauçà

AQUEST MES FA

- 8 anys: Que la vila d'Artà proclamà Fill Adoptiu el Pare Rafel Ginard Bauçà.

(5 - 4 - 1974)

- 3 anys: de les eleccions municipals, sortint elegits 6 membres del U.C.D.; 2 dels Independents i 1 del C.D. .

(3 - 4 - 1979)

SANT JOAN

2.000 habitants
4 seccions

Posible distribució:
U.C.D. 8, IND. 2, C.D. 1

	Votes	Porcentaje
U.C.D.	140	13,3
IND.	867	85,3
C.D.	225	21,3

Alcalde possible: Juan Barceló Miras

- 119 anys: Del naixement al predi d'Els Calderers, de l'amo Antoni Oliver, fill il.lustre de Sant Joan.

(11 - 4 - 1863)

- 118 anys: De la compra per part de l'Ajuntament de Sant Joan dels terrenys allà on està ubicat la Casa Consistorial i Dependències del Jutjat de Pau.

(26 - 4 - 1864)

- 2 anys: del naixement al poble de Sant Joan de la revista "Mel i Sucre", bolletí informatiu de l'Obra Cultural Balear a Sant Joan.

- 4 - 1980)

Abril de 1982

M. Gaià.

OFRENA DE FLORS

Lema: Baladre

Al bell mig de l'Illa aimada
el vostre casal està
dalt baixeta muntanyola
per més bé poder pujar.

I en la vostra festa gran
O Verge Mare i Senyora,
pujarà a enramar-vos
el pelegrí que us adora.

Els menuts aquí vindran
amb les flors de tota classe
per Vos ja mai serà massa
als peus les vos deixaran.

Hi haurà clavells i roses
i també pèsols d'olor
la flor de ginesta blanca
cam a símbol de dolçor.

Les vos vull anomenar
perquè sé que ho desitjau
geranis, vauma florida
i el sedós lliri blau.

Margalides de color
blanques i color de rosa;
els llevamans no hi fan nosa
pareix que us donen claror.

També la flor d'ametler,
violes de bona olor,
fressèlies de tot color,
i el florit violer.

Tots són perfums i color
sia per Vós un deliri
vos oferim de tot cor
flors de baladre i el lliri.

I la flor de romaní
amb l'heura verda i blanca
tampoc als ramells hi manca
la mimosa i jaramí.

Gladiols i tulipans,
anèmones, francesilles
flor de lila i bocambílies
us han ofert els infants.

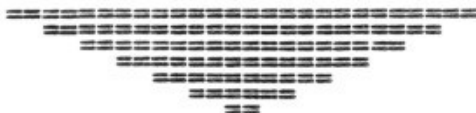
Les roselles i els cascais
també per vós s'engalanen
i amb el seu color vermell
amor per a tots vos demanen.

Aquestes flors tan senzilles
acolliu-les amb amor;
dau-nos com a recompensa
part de la vostra dolçor.

Ja sé que no us planyereu
a compartir vostra gràcia,
com sempre donau la mà
en el que viu en desgràcia.

A tot el que amb Vós confia
ompliu de consol i amor
com més vell o petit sia
del mal alliberau-lo.

B. M. S.

Els sotasignats, professors o investigadors de l'àrea de les ciències onomàstiques que hem participat en el VII Col·loqui d'Onomàstica, celebrat al monestir de la Real de Palma, després d'unes jornades de fructífera convivència en què hem pogut expressar i discutir l'estat de les nostres investigacions i estudis sobre la matèria, considerem que no podem cloure el dit Col·loqui sense exposar a l'opinió pública de Mallorca i dels Països Catalans la nostra ferma convicció que en aquests moments que amplis sectors del nostre poble treballen pel recobriment de la nostra identitat col·lectiva, els topònims i antropònims tradicionals són part essencial d'aquesta identitat. Per això volem fer una crida a tots els ciutadans i molt especialment a les autoritats pertinents perquè facin tot el possible que estigui en les seves mans per defensar i promoure els topònims tradicionals, en llur grafia correcta, així com per impulsar la retolació en la nostra llengua i amb els noms tradicionals i populars de places i carrers. Així mateix considerem una tasca urgent difondre la consciència de la necessitat d'inscriure els noms de pils en tots els documents oficials en la nostra llengua catalana.

Palma, 3 d'abril de 1982

DIME AGUILÓ
41.370.768

JOAN FONT ROS
42998766

Biel Camps
43.006.701

JOAN VICENT CAVALLER
12887624

ANTONI LULL
MARTELL
41199814

ALBERT MANENT
D.N.I. 37.755.654

ERIC MORELL REY
D.N.I. 37.067.977

NICOLÀ ROSSELLÓ
D.N.I. 41.058.421
Roselló Verger, Catalina

D.N.I. 37256015

SERÒNIA CANAVES
42983096

JOSEP ROSSELLÓ
D.N.I. 41.369.423

FRANCISCA NEULÓ
42977030

ANNA BORDONET
26792678

CABRIEL BIBILONI
41.375.291

H. Glòria Gelatut
42971.141

FRANCISCA NEULÓ
43.002.002

CATROJA VALLS
D.N.I. 43.003.481

M. Gerardo Roselló
72.177.365

MIGUEL VIVES MASCAÑO
73.199.513

ANGEL ROSSELLÓ
41.720.271

ONOFRE RULLAN
42.970.137

41.720.271

....Un dia , a un poble del que no direm el nom per evitar males interpretacions per questions de similitud , sense cap tipus de presentació oficial , va esclatar una de tantes d'aquestes idees follàs que comorta allò que en diuen "progrés" . Aquesta vegada ho va fer en forma de monstre de ciment , per no variar segurament la línia de la història actual . Havia sortit el monstre i pareixia cosa de bruixots , ja que , pel que semblava , ningú sabia res d'ell ; però ell anava creixent més i més , i més lleig torneva , i més embrutava l'entorn , més engegava l'ull cap a un altre indret .

La gent del poble demanava què era el que passava , però ningú era capaç (i els que ho eren no s'atrevien) de donar explicacions ; tampoc es feien gaire indagacions per saber-ho , perquè ja s'estava acostumat a que passassin coses d'aquestes . Un deia que eren coses del progrés , un altre que pareixia un arbre de Nadal i adornava molt el poble , quina visió del futur que tenen els bruixots ! ; opinions molt diverses com veïm .

També hi havia aquells que mai estan d'acord en res , que tot d'una ja estan cridant , que no saben valorar les coses . I aquests , que com per tot eren un grup molt definit , duits més que res per la curiositat , varen anar a veure el monstre , i quan varen ser davora , es varen assustar molt ; de prop encara semblava molt més poderós , tant , que ells quedaven insignificants al seu costat . Naturalment no entenien perquè la gent acceptava aquest procés de tornar més petits cada dia . Aviat se n'adonaren de què anava la cosa ; hi havia proves evidents de què eren homes com ells i no bruixots els autors d'aquell desgavell . Decidiren dir-ho a tot el poble ; aneren a l'Ajuntament on ni tan sols varen ser rebuts ; posaren cartells d'informació per tot el poble . Però tot va ser per no res ; ningú els va fer cas ; estan locos ! , deien , que els tanquin al quartelillo !! . Compregueren que ja se sabia per què s'havia fet aquell monstre ; no era cosa de bruixots , no , més bé d'humans .

Passat un temps començaren a construir-se cases molt suntuoses envoltant el monstre , sense cap tipus d'ordenació , tal com pareixia a la gent ; aviat hi va haver tota una urbanització que va fer que en poc tèmpos arribessin cotxes molt luxosos amb gent que no parlava la mateixa llengua que la gent del poble . Una companyia estrangera , pagant molt bé , va muntar una cadena de

llocs de consumició aprofitant que la gent del poble es deixava enganar .
Tan sols un grapat de folls els feia la punyeta , però no preocupaven gaire , eren pocs i no podien fer gairebé res ; de fet , en poc temps , tots se n'anaren a viure a altres parts.

La torre aquella feia d'abastador d'aigua potable a tot aquell complexe que s'havia muntat ; l'aigua de la pluja no bastava perquè tothom pogués canviar cada dia l'aigua al seu safersig o dutxar-se una hora com fan els ricots . La gent que havia quedat del poble creia fer molts de doblers , però enaven molt errats , ells l'única cosa que feien era ajudar a la companyia estrangera amb la seva mà d'obra , però del negoci res de res , ni un punyetero benefici .

Però un dia....va començar a minvar la vaca de l'aigua , i aviat es va acabar tot . Com va acabar , no ho sé , encara no hi hem arribat , però ens ho podem imaginar.....

A Sant Joan també ha sortit un d'aquests monstres terribles . Facem tot el que sigui necessari perquè no passi el mateix que en aquell poble del conte . Som a temps d'aturar-ho . O no ?

No a les decisions de l'Ajuntament sense consultar el poble.

No més atemptats en nom de la democràcia.

Prou aprofitament d'unes eleccions manipulades.

Que l'Ajuntament es faci càrrec del cost de l'enderrocament de l'obra.

Micuel

B E S T I A R I

La cabra és un mamífer remugant. Aquesta característica consisteix en que l'animal emmagatzema grans quantitats d'aliments dins la panxa sense roegar i després, tranquilament els regurgiten en forma de petites pilotes i el masteguen ben mastegats (remuguen). Per això l'estómac està dividit en quatre compartiments: rumen, reticle, llibret

sa
cabra

(Capra hircus)

i quall, cada un d'ells sotmet l'aliment a un determinat procés digestiu.

Els animals remugants, pel seu tamany i la bona carn són presa desitjada dels predadors. L'adaptació digestiva no seria més que una adaptació evolutiva que permet recollir de la forma més ràcida possible aliments a camp obert, per després retirar-se a lloc segur per regugar. També permet aprofitar gran varietat de plantes per aliment.

Certs individus, que perden el remug, se moren.

Domesticat per l'home desde temps immemorials per aprofitar la carn (molt gustosa si és tendre) i la llet (bona però bastant concentrada). La introducció a Mallorca data dels tempos talaiòtics. Va començar amb el Myotragus (goral fòssil mallorquí) i segurament ajudà a la seva extinció.

Guardades quasi sempre en grups. Alguns elements (les actuals cabres muntanyoles) s'assalvatjaren, colonitzant els llocs més inhòspits de la Serra de Tramuntana. Per anar d'un lloc a l'altre emoren uns caminols oberts per elles mateixes anomenats camins de cabra.

Abans, a Mallorca, era corrent que cada família pagesa tingués al manco una cabra que proveïa de llet i dos o tres cabrits per ventrada anual als seus propietaris. El braguéramb dues mamelles, en po

sició inguinal (adaptació evolutiva d'animal corredor) arriben a esser uns bons penjarois, a vegades se'ls posa un talec per desmamar (si la guarda és mixta, cabres- ovelles) els mens.

i es boc

Mengen tota classe de plantes (deixen les venenoses) que arrabassen amb les dents. Així esqueixen ulls i tanyades tendres dels arbres que estan al seu abast. Poden arribar a destruir pinars i alzinars: a Cabrera mentres hi haqué cabres no hi va haver pins.

Tenen dues banyes. No són més que recubriments còrnis de dos ossos frontals.

D'ells se'n fan mànecs de trinxets, pintes,

L'aparell digestiu produeix uns excrements negres i rodons característics que han enganyat més d'un al.lot ingenu, pensant que eren con-

fits o bolles.

De la pell d'una cabrida se'n pot fer un sac de xeremies, un sarró, un tamborino, ... Dels ossos dels potons davanters " els ossos " instrument de percussió mallorquí.

Els bocs (mascles de les cabres), a més de tenir les banyes més llargues i gruixades, tenen barbó i desprenen una olor intensa, degut a glàndules tegumentàries perineals (davall la coa). Aquesta olor serveix per delimitacions territorials, atracció sexual, reconeixement individual...

En estat salvatge, el boc dominant té un harem de cabres i se baralla a sucades amb els altres bocs per delimitar posicions jeràrquiques. Als domèstics, a vegades se'ls posa un davantalet, si el pastor vol que no cubresqui les femelles.

El cabrum és un bestiar orat i mal de controlar, per això als individus indòmits se'ls trava.

Són animals artiodàctils, és a dir, els dits dels potons s'han desenvolupat en número par.

" Una cabra estudiava
per cursar es batxiller,
i un boc fent d'espardenyer
a bicicleta qualcava "

per Joan Moratinos, Pep Poig,
Joan Morey i altres.

Tenen la coa curta. El colors dominants del pèl són el negre, el blanc, el marró i ros. Eons sentits en general, sobretot olde i olfacte. Ulls misteriosos, mirada diabòlica, no de bades el boc és el símbol més emprat en les pràctiques de bruixeria.

Als mascles, quan són petits, per esterilitzar-los se'ls pica, o sia, s'esclafa l'embrió del que posteriorment serien els òrgans sexuals; a pesar de tot, si l'operació no es fa bé, qualcun aferra.

Per munyir les cabres s'utilitza la ferrada (recipient cilíndric de fusta o de test). Alguna cabra mal criada té per costum, quan la munyen, pixar o caçar dins "sa ferrada ".

Hi ha cabres que tenen dos mamellons: ... davall el coll .

Per Pasqua, als pobles de Mallorca, perdura l'antiquíssim costum jueva de matar un cabrit per fer- ne panades.

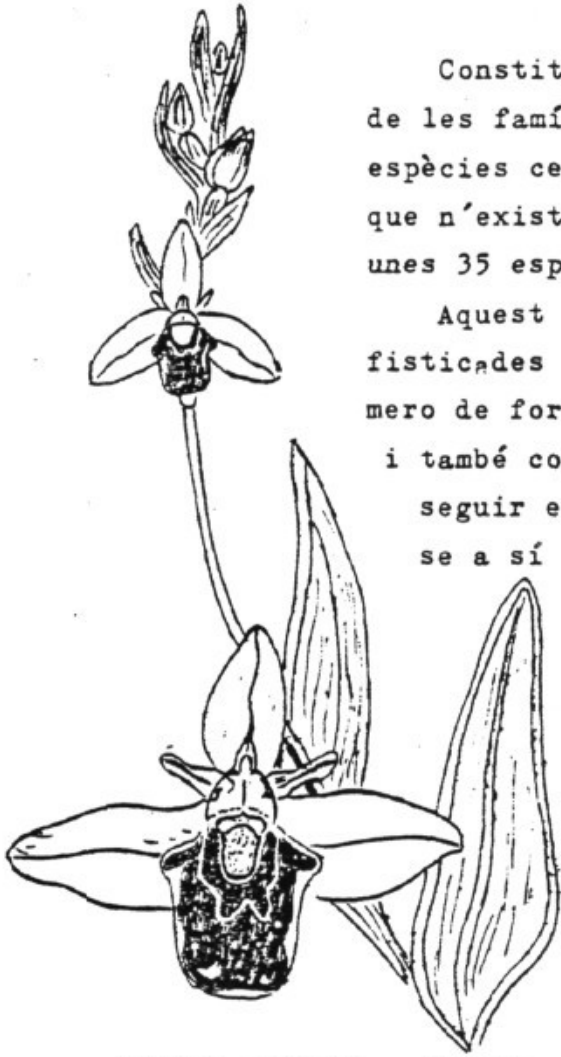
Si estan en guarda, pel coll se'ls penja un picarol principalment a les cabres. El renou d'aquest aparell serveix per mantenir la cohesió dins el grup familiar.

Com tot animal remugant no té claus a la boca i les crestes de la corena dels molars tenen forma de mitja lluna.

Emeten uns renous característics: Beeee ; (belen)

Per defensar- se, envesten a sucades.

Orphrys apifera - Beiera

Fam - Orquidàcies

Constitueixen un grup de plantes molt nombrós, una de les famílies de vegetals més grosses, Hi ha unes 28.000 espècies censades en el món (alguns botànics afirmen que n' existeixen unes 35.000). A Mallorca en trobam unes 35 espècies, a més de les varietats d'algunes d'elles.

Aquest conjunt de vegetals formen una de les més sofisticades creacions de la naturalesa. Han donat gran número de formes, i colors, i olors, emprats com a reclam i també com a trampa d'insectes principalment, per aconseguir el que realment les interessa: per perpetuar-se a sí mateixes. El han multiplicat les possibilitats

de sobreviure adaptant-se a diferents hàbitats. Per aquestes reaccions tan complexes, un tendeix a atribuir-les una conducta quasi animal, ben bé se la pot qualificar de pícara, tramposa i seductora.

Un gran nombre d'elles viven a les zones intertropicals, són les orquídiess exòtiques de les quals tots n'hem sentit parlar. Es aquesta una zona de vegetació exuberant - la selva - on la llum del sol no arriba a il·luminar la terra. Per això han reaccionat dins aquest hàbitat adaptant-se a viure sobre les copes dels arbres, on els raigs del sol les puguin arribar en la

quantitat necessària, a més tenen unes rels aèrees i uns bulbs per mig dels quals cullen i emmagatzemen la humitat i les substàncies nutritives.

A excepció de les regions desèrtiques i gelades, aquesta planta colonitza tota la resta del món. Entre noltros creixen dins la terra, en general, són més petites que les tropicals, però tenen també formes belles i interessants, i no poden viure penjades perquè la humitat les és insuficient.

Malgrat que sigui un grup amb multitud de formes, totes tenen unes característiques que se repeteixen respecte a la flor. Aquesta sempre presenta tres sèpals i tres pètals, l'inferior d'aquests és més gros i adquireix la forma de "morro" (label). Es la part de la

"Per les vores d'un illot, ple d'orquídies de seda."

flor més cuidada i atraient a la vista, la que pren formes, colors i té més elements refinats: pot tenir zones amb pèls, vellutades, reflectants, etc. En el centre de la flor s'hi troben els òrgans de reproducció. La flor d'orquídia és l'única que té units els òrgans masculins i femenins, constituint un organ especial anomenat ginostem. Fecundada la flor, formarà una capseta com a fruit, que sol contenir millar de llavors molt petites i tan lleugeres que el vent alça i transporta sense cap problema. A l'esser d'aquest tamany quasi microscòpic, i contenir poques reserves alimentícies, necessiten de l'ajuda d'uns fongs per a germinar la llavor.

Aquestes plantes han desenvolupat i sofisticat de manera exigent la flor per servir-se amb èxit, d'insectes, i fins i tot, als tròpics, d'auells, mosques, ... que els transportin el pol·len d'una flor a altre i així tenir assegurada la reproducció. Unes emanen perfum de llimona, de canyella, de vainilla, de preba, o l'olor de les violetes, del clavell o de les liles o, per contra, la pudor de la carn morta, per atreure a uns o altres insectes. Algunes flors tenen la forma dels mateixos insectes que transporten el seu pol·len, així són d'astutes.

Les del gènere *Ophrys*, de les quals se'n troben bastants a Mallorca, tenen un mecanisme molt curiós de polinització. Tenen el label conformat de tal manera que amb l'olor que desprenen sembla una abella femella. Aquesta atreu les abelles mascles que inicien sobre el label la copulació, depositant al mateix temps la flor sobre el cap de l'insecte uns saquets de pol·len. L'insecte els transporta i els deixa en una segona flor al visitar-la.

Ophrys speculum - Sabateta del Bon Jesús

Fam - Orquidàcies

Altres, també perseguint el fi de la polinització, s'han convertit en vertaderes actrius desfressant-se a més d'abella, d'orquí dia granot, orquí dia - monea, orquí dia- abellot, d'orquí dia- aranya, d'home penjat,....., de sandàlia de Venus.

Les que trobam per Mallorca reben noms populars com: mosques grogues, sabatetes del Bon Jesús o mosques blaves, mosques vermelles, beiera, mosques petites, "satiricón manchado", flor de l'home penjat, clavell, " nido de ave ".

Dins el nostre terme s'hi poden trobar i admirar un bon grapat d'elles, per els pinars, garrigues i camps incults. Floreixen des del Gener fins al Juny.

Actualment se'n cultiven bastants, principalment tropicals, dins hivernacles, de cara al comerç. Arreu del món existeixen clubs d'orquidofília dedicats a l'estudi i col·lecció d'aquest tipus de flor a la qual sembla que se li rendeix cult a molts d'indrets de la terra.

Josep Roig Bauçà

